

TÓTH ANDREA*

„We Are Sziriusz.” A székely írás mint a társadalom Másikja¹

Valóságos virtualitás: az internet beágyazott, testet öltött, mindennapi diszkurzív tere

Az új elektronikus média, az internet megjelenésével a jelentésalkotás és jelentéstulajdonítás mindennapos gyakorlata a valóság háromdimenziós tapasztalati terepéről kiterjedt a virtuális valóság infokommunikációs síkjába. Manuel Castells szavaival, megjelent a „valósággá vált virtualitás kultúrája”.² Ez az újfajta, a kommunikációt kiterjesztő virtuális valóság számos új kérdést, kihívást vetett fel a kortárs kultúrával foglalkozó kutatók számára. Ezekből az új kérdésfeltevésekből született meg – Christine Hine³ terminusát használva – a virtuális etnográfia mint kortárs kutatási terep, amely azt vizsgálja, hogy milyen átalakulásokat eredményez az internet jelenléte az emberek hétköznapjaiban.⁴ Hine szerint

* A szerző az SZTE BTK Kulturális Örökség és Humán Információtudományi Tanszék munkatársa. E-mail: andretothie@gmail.com.

¹ Jelen kutatás A székely írás modern kultuszának gyakorlatai és ezek percepciói a mai Magyarországon című NKFIH projekt (NKFIH K 115748) támogatásával valósult meg.

² Castells, Manuel: *The Power of Identity*. 2nd Ed. Malden: Wiley-Blackwell, 2010. 489.

³ Hine, Christine: *Virtual Ethnography*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage, 2000.

⁴ Az online terepen folytatott kutatások megnevezésére több eltérő terminus született, a virtuális etnográfia (Hine, 2000) mellett a netnográfia (Kozinets, Robert V.: *The Field Behind the Screen: Using Netnography for Marketing Research in Online Communities*. *Journal of Marketing Research*, Volume 39, 2002. 61–72.), valamint a kibernetnográfia (Hallett, R. E. – Barber, K.:

kérdésként merül fel, hogy hogyan változtatja meg az embert az internethasználat, kiegyenlíti-e vajon a meglévő egyenlőtlenségeket, vagy a privilégiumok újabb formáit hozza létre, gyengül vagy erősödik a társadalmi normákhoz való alkalmazkodás az internet korában, megerősödnek és gazdagodnak a közösségek, vagy éppen ellenkezőleg, a kohéziót gyengítő kihívásokkal találják szemben magukat?⁵ Ugyanakkor Hine nem tekinti az internetet teljesen önálló kultúrának, hiszen a felhasználók által az internetes kultúrába hozott jelentéseket és percepciókat az őket és internetes tevékenységüket körülvevő társadalmi kontextus is alakítja.⁶ Azaz, az internet-használat megértését és feltérképezését nem lehet kizárólag az ott jelenlévő szövegek értelmezésére szűkíteni: egyszerre van szükség az online és az offline kontextusra vonatkozó ismeretekre, a kettő közötti összefüggésrendszer elemzésére. Mindez még fontosabbá vált a Web 2.0 megjelenésével, amely a blogok, közösségi hálók, fórumok és a különböző termékeket véleményező oldalak elterjedésével megnyitotta a részvételi háló⁷ terét, még inkább átírva az internet és a 'közönséges' felhasználók közötti viszonyrendszert. Ha ugyanis a részvétel tereket gondoljuk el az internetet, a felhasználók többé nem írhatók le passzív olvasókként: aktív felhasználókká válnak, akik tevékenysége látható nyomot hagy az internet terében, ahol saját tevékenységüket is ehhez a részvételi jelenléthez kalibrálják.⁸ Más szavakkal, a szűk közösségi hálóval rendelkező, Facebookon keveset posztoló, Twitteren keveset tweetelő, Instagramon kevés képet közzétevő, keveset kommentelő, kevés termék-véleményt író felhasználó számára is jelentőséggel bír az internet részvételi tere, hiszen ebben a térben mindenki potenciális hozzászólóvá válik, aki adott esetben egy-egy téma vagy kérdés szakértőjévé léphet elő.

Az interneten mint „új kommunikációs rendszerben valamennyi

Ethnographic research in a cyber era. *Journal of Contemporary Ethnography* Volume 43, Issue 3, 2014. 306–330.) kifejezések, melyek közül ugyanakkor egyik sem vált egyeduralmukodóvá.

⁵ Hine, Christine: *Ethnography for the Internet. Embedded, Embodied and Everyday*. London & New Delhi & New York & Sydney: Bloomsbury Academic, 2015.

⁶ Hine, 2000. 39.

⁷ Blank, Grant – Reisdorf, Bianca C.: The participatory Web. *Information, Communication & Society*, Volume 15, Issue 4, 2012. 537–554.

⁸ Hine, 2015. 12.

kommunikációs mód – a tipografikustól a multiszenzoros kommunikációig – integrálódik az elektronikus médiában. Ennélfogva nem a virtuális valóság létrehozása a történelmi újdonság, hanem a valóságos virtualitás megteremtése”.⁹ Manuel Castells szerint az internet szimbolikus részvételi terében „minden realitást virtuálisan fogunk fel”.¹⁰ Az online és offline terek illetően egymásba ágyazottsága okán Hine stratégiája az internet részvételi kultúrájának vizsgálatára az internet beágyazott [embedded], testet öltött [embodied] és mindennapi [everyday] gyakorlatként való vizsgálata. Az internet különböző kontextualizáló keretek, intézmények és eszközök közé van beágyazva, használata, azaz az interneten való jelenlét felhasználói szinten testet öltött és így erősen személyes gyakorlat, amely gyakorlat – az azt lehetővé tévő infrastruktúrával együtt – mostanra figyelemre nem érdemes, köznapis, mindennapi jelenséggé vált, amiről az emberek saját jogon már nemigen beszélnek.¹¹

Ugyanakkor ez a beágyazott, testet öltött és mindennapi részvételi tér nem gondolható el a klasszikus értelemben vett helyként, hanem sokkal inkább egy *locus*, egyfajta heterogén lokalizáció, amely körül hipertextek vég nélkül áramló szövegei, társadalmi interakciók különféle módjai, kereskedelmi érdekek végtelen sora, és számos más szöveg- és képalakítási gyakorlat nő össze, folyik egybe.¹² Az internet virtuális valóságának egy olyan sajátos diszkurzív működési mód a sajátja, amelyben nemcsak a különböző médiumok – a szöveg, a hang, a kép, valamint ezek ötvöződései – élnek egymás mellett a jelentésalkotás mezejében, hanem ez egy hatalmas működés terepe is, ahol az egyéni, a közösségi, a kereskedelmi és a politikai érdekek találkoznak és ütköznek egymással.

Mára ugyanis le kellett számolnunk azzal az internet megjelenéséhez kapcsolódó korai optimizmussal, amely hitt abban, hogy az internet végre elhozza azt a demokratikus digitális utópiát, ahol a testekre és a testekbe írt különbségek nem táplálják, mélyítik tovább a nemekre, fajokra, szexualitásokra, etnicitásokra, stb. vonatkozó negatív sztereotípiákat és diszkriminatív hierarchiákat, hiszen az internet végre elhozza a hatalom, a tudás és az identitás

⁹ Castells, 2005. 489–490.

¹⁰ Castells, 2005. 490.

¹¹ Hine, 2015. 32.

¹² Kolko et. al., 2000.

fennálló társadalmi struktúráinak lebomlását.¹³ Az 1980–90-es évek óta a tömegek számára is elérhetővé vált internet felhasználási módjainak vizsgálatai ugyanis bebizonyították, hogy a hatalom, a tudás és az identitás offline térre jellemző hierarchikus leosztásának folytonossága az online térben is biztosítva van, s így a társadalmi faktorok (a nem, a faj, a szexualitás, az etnicitás, a vallás, a kor, a testalkat stb.) nem veszítették el a valóság háromdimenziós tapasztalati teréből ismert, egyéneket, közösségeket felemelni vagy megbélyegezni képes hatalmukat; ezek a társadalmi tényezők a kibertérben is hatalommal bírnak. Ahogy Kolko, Nakamura és Rodman írják, mindannyiunkat, akik belépünk az online térbe, befolyásol az offline lét, és az így szerzett tudásunkat, tapasztalatainkat és értékeinket egyszerűen nem tudjuk magunk mögött hagyni a bejelentkezés pillanatában.¹⁴ Az internetes kultúra tehát nem egy értékeslegesen elektronikai kommunikációs csatornát jelent, hanem egy hatalmi viszonyokkal keresztülhálózott diszkurzív működést, amelyet társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális tényezők sora befolyásol,¹⁵ s amely az anonim megnyilvánulás lehetősége folytán teret enged a másképp gondolkodókkal szemben a frusztrált, gyűlölködő, bűnbakkereső, kirekesztő diszkurzusoknak.¹⁶

Az internetes kultúra diszkurzív természetéből kifolyólag elemzési

¹³ Ehhez l. Poster, Mark: Postmodern Virtualities. *Body & Society*, Volume 1, Issue 3–4, 1995. 79–95.; Turkle, Sherry. *Life on the Screen. Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster, 1995; Stone, A. R.: *The War of Desire and Technology at the End of the Mechanical Age*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996.

¹⁴ Kolko et.al. 2000. 10.

¹⁵ Gondoljunk itt többek között olyan tényezőkre, mint a kor, az iskolázottság, a jövedelem, a lakóhely regionális elhelyezkedése, az internetes lefedettség, a mobilhálózat lefedettsége, az elektronikai eszközökhöz való hozzáférés, a kormányzó elit internetre vonatkozó megengedő/tiltó politikája, a társadalmi csoportok közötti egyenlőség/egyenlőtlenség állapota, az adott országra jellemző közbeszéd szabályozottsága, különös tekintettel a gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályozás állapota, és a sort még hosszan folytathatnánk.

¹⁶ Ahhoz, hogy miként ment végbe a közgondolkodás eltolása a jobboldali újnacionalizmus irányába és milyen szerepet játszottak ebben a folyamatban a hagyományos médiumok mellett az internetes médiumok l. Glózer Rita: A nemzet helyreállítása a magyarországi nemzeti radikális mozgalom ellenségtematizáló diskurzusaiban. In: Feischmidt Margit (et al.): *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. Budapest: L'Harmattan & MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2014. 159–208.

módszerként a Norman Fairclough által kidolgozott szövegközpontú kritikai diszkurzuselemzést használom.¹⁷ Fairclough értelmezésében a diszkurzus nemcsak a valóság reprezentációja, hanem egyben a valóság szignifikációja is, azaz a valóság jelentésen keresztül történő konstituálása és konstruálása. Más szavakkal, a diszkurzus olyan társadalmi gyakorlat, amely adott hatalmi viszonyok erőterében a kimondás, megnevezés által hoz létre valami ‘mást’, ami alatt Fairclough nyomán azt értjük, hogy a diszkurzus hozzájárul: (1) társadalmi identitások és szubjektum pozíciók kialakításához, (2) társadalmi kapcsolatok kialakításához, valamint (3) tudás- és hiedelemrendszerek kialakításához. Ez a diszkurzusdefiníció három dimenzióban bontható ki. Az első szinten a diszkurzus nem individuális cselekvés, hanem társadalmi gyakorlat: a diszkurzus a cselekvés egy módja, amelynek során az emberek hatást gyakorolnak egymásra és a világra. A második szinten a társadalmi gyakorlatként értelmezett diszkurzus a társadalmi struktúrának is része, azaz a társadalmi rendszer valamennyi szintje (az egyének közötti társadalmi viszonyoktól az intézményrendszerekig) befolyásolja és behatárolja magát a diszkurzust. A harmadik szinten a diszkurzus mint társadalmilag konstitutív tényező funkcionál, vagyis hozzájárul a normák, elvárások, viszonyrendszerek, identitások és intézmények létrehozásához a társadalmi struktúrán belül.

Ennek fényében a diszkurzuselemzés alapjául szolgáló diszkurzív eseményt egyszerre tekintjük szövegnek, a diszkurzív gyakorlat egy esetének, valamint a társadalmi gyakorlat egy esetének. Röviden és tömören: a diszkurzus szöveg, interakció és kontextus. Ez a három elem pedig kijelöli magának a diszkurzuselemzésnek a három fázisát is: az első lépés magának a diszkurzus szövegének leírása, jellemzése; ezt követi második lépésben az interakció, azaz a szöveg létrehozásának és a szöveg interpretációjának elemzése; végül harmadik lépésben kerül sor a kontextus kritikai leírására, amelynek során azt térképezzük fel, hogy milyen tágabb társadalmi tényezők határozzák meg a szöveg létrehozásának és interpretációjának folyamatát.¹⁸ A Fairclough-féle kritikai diszkurzuselemzés tehát a diszkurzív gyakorlatok, események és szövegek, illetve az azokat

¹⁷ Ehhez l. Fairclough, Norman: *Discourse and Social Change*. Cambridge & Malden: Polity Press, 1992.; Fairclough, Norman: *Language and Power*. 2nd Ed. London & New York: Routledge, 2013.

¹⁸ Fairclough, 1992.

körülvevő tágabb társadalmi és kulturális gyakorlatok, kapcsolatok és folyamatok közötti oksági és értelmezési viszonyok összetett szövetének tanulmányozását jelenti, amelynek eredményeképpen végigkövethetjük az online környezetben zajló dialogikus természetű társadalmi gyakorlatok, társadalmi események és textuális alakzatok közötti kölcsönhatások kibontakozását, valamint ezen kölcsönhatások hatását a társadalmat átható hatalmi viszonyokra.

Most pedig, az internetes kultúra részvételi jellegének és diszkurzív természetének, valamint a diszkurzuselemzés módszerének vázlatos bemutatása után rátérhetünk annak vizsgálatára, hogy miként veszi magára a székely írás a társadalom Másikjának szerepét.

„We are Sziriusz!”: a székely írás mint az „idegenség” és a „másság” kulturális erőtere

A Magyar Kétfarkú Kutya Párt (MKKP) 2016. június 25-én saját Facebook-oldalán megosztotta egy „Érti valaki?” kérdéssel a kormány „Üzenjünk Brüsszelnek, hogy ők is megértsék!” szlogenű plakátját.¹⁹ A szöveg alatt egy székely írással – közismertebb nevén rovásírással – felfestett, jobbról balra olvasandó, kétértelmű angol nyelvű szöveggel: „Wi ár Sziriusz!”. A megosztás rövid idő alatt igen heves vitát generált a viccpárt oldalán a székely írással kapcsolatban, 3300 like-kal, összesen 217 hozzászólással, valamint 365 további megosztással. A többnyire indulatos bejegyzések plasztikusan rávilágítanak azokra a törésvonalakra, melyeket a magyar társadalomban a székely írást körülvevő tudások, hitek, politikák és ideológiák hordoznak. A jelen társadalmában a székely írás ugyanis olyan erőterként manifesztálódik, amely az „idegent” és a „másságot” a kultúra, a nemzet és a hagyományok fogalmain belülre helyezi. A továbbiakban éppen ezt az ideologikusan terhelt erőteret fogom felvázolni a Facebook-kommentekben lezajlott vita regiszterein keresztül.

A vita gyújtópontját a székely írás/rovásírás használata jelentette a Magyar Kétfarkú Kutya Párt által az „Üzenjünk Brüsszelnek, hogy ők

¹⁹ Magyar Kétfarkú Kutya Párt. „Érti valaki?” *Facebook*, 2016. jún. 25.
<https://www.facebook.com/justanotherwordpresspage/posts/10154335100348293>
 :0 (letöltés ideje: 2017. szept. 20.)

is megértsék!” szlogenű kormányplakáton. Ezt a használatot sokan a székely írással/rovásírással való visszaélésként, annak megsértéseként értelmezték, és akként is reagáltak rá. Ahhoz, hogy a reakciók hevességét és a vita tulajdonképpeni mibenlétét megérthessük, előbb azt kell megértenünk, hogy mi is a székely írás/rovásírás, és mit takar a kettős megnevezés? Amit tudományosan székely írásnak nevezünk, hívják még „magyar-nak, régi magyar-nak, hun-nak, hun-szktű-nak és hun-magyar-nak is, attól függően, ki milyen álláspontot foglal el a magyarság korai történetét illetően”.²⁰ A legelterjedtebb elnevezés azonban mind közül a *magyar rovasírás*. Ez a megnevezés Sebestyén Gyulától származik még 1903–1906-ból. Sebestyén minden fába rótt írást *rovásírás*nak nevezett,²¹ a megnevezés azonban hamar önálló életre kelt, és az „eredetileg fába rótt írás” értelmezés észrevétlenül átcsúszott egy elmosódó jelentésbe”, ami már főleg a betűk szögletes formájára vonatkozott, majd ehhez hozzátársult egy „genetikus összetartozást sejtető jelentéselem”, s elkezdtek „rovásírásnak” nevezni minden olyan ábécét, amely kapcsolódott a törökséghez: „a keleti türkööt, a kazárait, az avar kori emlékek írását, illetve összefoglaló névként a »kelet-európai rovasírásokat«, beleértve a székelyt” is.²² De hogyan lesz a magyar rovasírásból székely rovasírás, vagy fordítva, hogyan lett a székely írásból magyar rovasírás? Ahogy Sándor írja, „a magyar jelző félrevezető, mert azt sugallja, hogy a szóban forgó ábécét valamikor a magyarság egésze ismerte”, a kutatások azonban ezt semmivel sem tudják alátámasztani: „[a] krónikákban mindvégig kifejezetten a székelyek írásaként szerepel, és erős érv, hogy eddig csak Székelyföldről kerültek elő korai emlékek, s amelyek nem ilyen, azt is székely származásúak írták”.²³ Végül, és immár a Facebookon zajló vita lényegéhez tartozóan, „van a rovasírásnak még egy elég elterjedt használata: vannak, akik egyszerűen azonosítják a székely írás mai, modernizált változataival, számukra ez »a« rovasírás”, ami szorosan kapcsolódik a székely írás használatának identitásjelző szerepeihez: a rovasírás önmagában, jelző nélkül a székely ábécét mint a magyarok »másik«, saját, esetleg »igazi« írását jelöli, az Európához, a kereszténységhez kapcsolódó latin írás alternatíváját, az egykori nomád múlt emlékét”

²⁰ Sándor Klára: *A székely írás nyomában*. Budapest: Typotex, 2014. 18.

²¹ Sándor 2014. 19.

²² Sándor 2014. 21–22.

²³ Sándor 2014. 19.

— és vannak, akik számára valami hasonlót jelent, csak mindezt elutasítva, ellenkező előjellel.²⁴

Amiről a székely írás/rovásírás története kapcsán szó van, az nem más, mint amit Eric Hobsbawm hagyománygyártásnak, a kitalált hagyomány megnyilvánulásának nevez.²⁵ Hobsbawm szerint a 19–20. század fordulóján azért mehetett végbe a tömeges hagyománygyártás, azért volt szükség új hagyományok kitalálására, mert a modernizáció és az iparosodás következtében az európai társadalomban végbement gyors átalakulások miatt új eszközökre volt szükség a társadalmi kohézió és a társadalmi identitás fenntartásához és kifejezéséhez, illetve a társadalmi viszonyok fenntartásához.²⁶ A 20–21. század fordulójának magyar társadalmát hasonlóan gyors, széleskörű és gyökeres változások hatják át, amely változások magukba foglalják a rendszerváltástól a globalizáción és az internetes kultúra elterjedésén át a transznacionalizáció (az Európai Unióhoz való csatlakozás) folyamatait, és amely folyamatok nagyban befolyásolják a magyar társadalom kohézióját, valamint a magyar társadalom identitását. Ahogy Gyáni Gábor írja:

Az egyik legfontosabb tanulság az, hogy midőn megkezdjük felzárkózásunkat az európai szupranacionális integrációhoz, sőt amikor formálisan már tagja is vagyunk eme nagyobb térbeli egységnek, és egyúttal nap mint nap tapasztaljuk a gazdaság, valamint az értékek és az információk feltartóztathatatlan globalizálódásának folyamatát, az ekként relativizált nemzeti kizárólagosság a maga természetes történelmi kontextusában kerülhet végre látókörünkbe. [...] Viszont annak a pontos meghatározása, hogy melyek a nemzet feltétlenül továbbéltetendő mozzanatait, már azért sem könnyű feladat, mert amellet, hogy számosan semmit sem szeretnének a nemzet történelmileg kialakult képződményéből feladni (az ő akaratuk minden bizonnyal teljesületlen marad), a többiek véleménye is erősen megoszlik a kérdésben. Jól tükrözte ezt a 2004-es EU-csatlakozás állami propagálása során definiált nemzeti értékek (az ún.

²⁴ Sándor, 2014. 23.

²⁵ Hobsbawm, Eric: Mass-Producing Traditions: Europe, 1870–1914. In: Hobsbawm, Eric –Ranger, Terence (eds.): *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 263–307.

²⁶ Hobsbawm, 1985. 263.

*hungarikumok) körüli felhajtás és propaganda.*²⁷

Azaz, a különböző, párhuzamos globalizációs folyamatok révén az információáramlás korábban soha nem tapasztalt felgyorsulásával, illetve ennek következtében a társadalom számára megszokott értékek, normák, hagyományok ‘fellazulásával’ kérdőjelek közé kerül a magyar társadalom közösségi identitása, az a szupraindividuális azonosság-tudat, amely „a kollektívák mint egészek identitását jelenti”²⁸, és felszínre kerül annak az egyetértésnek a hiánya, hogy mely társadalmi, kulturális, de elsősorban történeti-történelmi elemeket kellene a magyar nemzeti identitás körébe sorolni, mely ‘magyarság-elemeket’ kellene megőrizni, éltetni, fenntartani, továbbvinni. A Gyáni által említett és a hivatalos politikai elit által propagált hungarikumok mint a nemzeti értékek képviselői mellett hasonló szerepet tölt be nemhivatalos társadalmi mozgalom által propagált rovásírásra épített hagyomány is: mindkét, Hobsbawm-i értelemben kitalált hagyomány (vagy hagyományelemek) célja a nemzeti identitás, pontosabban egy bizonyos nemzeti identitás erősítése.²⁹ Ugyanis a „múlt kánonhoz igazított történelmi alakzata idővel, a nemzetállam intézményi hanyatlásával, ami napjainkban zajlik, folyamatosan a másféle kollektív identitások térnyerése számára engedi át magát”.³⁰ S éppen az identitásoknak ez a jelenben tapasztalható váltógazdasága teszi számunkra érdekessé azt az identitáspolitikát, amely a rovásírás megalkotott hagyományára épül.

A Magyar Kétfarkú Kutya Párt székely írásos plakátposztja alatt generálódott vita szempontjából a „rovásírásnak” éppen ez az identitásjelző, identitásképző használata érdekes számunkra. A székely írás modernizált változatait ugyanis számos csoportosulás használja, mégpedig igen szerteágazó alternatív tudományos, hitbéli-vallásos, ezoterikus-misztikus, politikai-ideológiai, valamint

²⁷ Gyáni Gábor: *Relatív történelem*. Budapest: Typotex, 2007. 127.

²⁸ Gyáni Gábor: *Az elveszített múlt*. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2010. 103.

²⁹ Ahogy Hobsbawm írja, a hagyományteremtés egyszerre történhet hivatalos és nemhivatalos formában; az első esetben a hagyományteremtést a hivatalos politikai elit és azok intézményrendszere gyakorolja, míg a második esetben olyan társadalmi mozgalmak, társulások, amelyek célja nem elsősorban a politikai, függetlenül attól, hogy maguk a társulások betöltene-e politikai funkciót, l. Hobsbawm, 1985. 263.

³⁰ Gyáni, 2010. 105.

kereskedelmi célzattal. A székely írás körül kultusz alakult, amely a rendszerváltást követően virágzott ki igazán. Ahogyan Sándor Klára írja, a „nemzeti szimbólumokhoz való viszony és a nemzetfelfogások közötti választás kezdettől az újraformálódó politikai színtér egyik legfontosabb törésvonalát képezte, érthető, hogy a székely írás kérdése is áldozatul esett ennek a szakadásnak, hiszen mint »magyar specifikum« jól illett a szentimentális magyarság-elképzelésekbe».³¹ S miután a nemzeti szimbólumokat és a különböző magyarság-elképzeléseket övező csatározások a rendszerváltás óta eltelt több mint negyedszázad alatt sem jutottak nyugvópontra, a székely írás kultusza ma is virágzik, és a tudományos igénnyel és tudományos módszertan szerint íródott munkákkal³² szemben a székely írással foglalkozó (nyomtatott és internetes) irodalom számaránya a laikus találgatások irányába billent. Ezek között a naiv, laikus, alternatív magyarázatokban hívő csoportok között vannak, (1) akik a *rovásírást* a magyar történetírás alternatív csapásiránya mentén ősmagyar írásként, a magyarokat a sumérok leszármazottaiként kezelik; (2) akik a népi hagyományok, a népművészet és a magyar nemzeti-kulturális sajátosságok körébe helyezve a *rovásírást*, azt a szkíta-hun-avar-magyar etnokulturális folytonosság lenyomataként értelmezik; (3) akik a *rovásírást* az úrból, a Szíriuszról származó magyarok ezoterikus-misztikus, neopogány vallásának hordozójaként tisztelik; és végül (4) akik a *rovásírást* az igazi magyarság jelképeként kezelik, és azt (szélső)jobboldali, nacionalista politikai-ideológia megfontolások és kereskedelmi célok szolgálatába állítják.³³ A *rovásírás kultusza*³⁴ alatt tehát semmiképpen sem egy homogén,

³¹ Sándor, 2014. 310.

³² Sándor, 2014. 311–314.

³³ A naiv, laikus, alternatív magyarázatokban hívő csoportok rendszerezése során kiindulópontként támaszkodtam Szilárdi Tamás és Szilágyi Réka *Istenek ébredése* (2007) című könyvében leírt magyar neopogány csoportokra vonatkozó osztályozására. E csoportok is tovább oszthatók, lásd e lapszámban Sándor Klára és Csörsz Édua írását.

³⁴ Margócsy István szerint a „kultikus megközelítés [...] az esetek túlnyomó többségében közvetlenül vallásos jellegű, s ennek megfelelően vallásos terminológiával is fogalmazza meg önmagát. L. Margócsy István: A magyar irodalom kultikus megközelítései (Kommentár és florilegium). *Itk*, 1990. 3. 288–312.

289). Mi azonban Gyáni Gáborral értünk inkább egyet, aki szerint „célravezetőbb eljárásnak tűnik [...], ha a modern mítoszok keretei közt gondoljuk át újfent az

nézeteiben és céljaiban egységes közösséget értünk.³⁵

Az MKKP Facebook-posztja alatti kommentfolyamban a székely írás kultuszának követői, támogatói, valamint a kultusz ellenzői, támadói csaptak össze egymással. Hiszen, ahogyan fentebb már említettem, a mai magyar társadalomban a székely írás körül egy olyan erőter polarizálódott, amely az „idegent” és a „másságot” a magyar kultúra, a magyar nemzet és a magyar hagyományok fogalmain, vagyis a magyarság mibenlétének elképzelésein belülre helyezi. Az MKKP posztja által létrehívott diszkurzív térben a tét tehát a magyarság mint kollektív nemzeti identitás definíciója, azaz a magyarság mibenlétének meghatározása a két egymással szembenálló tábor ideológiai elkötelezettségének megfelelően. A fentebb bemutatott Fairclough-i diszkurzuselemzés-modell mentén felvázolva ezt a kommentekből kiolvasható diszkurzív erőteret, a diszkurzus szövegét a rovásírás-kultusz és -ellenkultusz követőinek hozzászólásai alkotják. Kultusz–ellenkultusz szempontjából csoportosítva a hozzászólásokat az összesen 414 hozzászólás között 77 kultuszt támogató hozzászólást, 275 ellenkultuszt képviselő, a kultuszon többnyire gúnyolódó, a ‘rovásírást’ kötés- vagy horgolásmintához, esetenként cirill betűkhöz hasonló hozzászólást, és 62 semlegesnek nevezhető, egyik oldalhoz sem besorolható, főként a székely betűk átírását tartalmazó kommentet³⁶ olvashatunk. A kultusz és ellenkultusz követői a jelen diszkurzust alkotó Facebook-vitán belül intenzív interakcióban vannak egymással, a diszkurzus

irodalmi (és a többi modern) kultusz keletkezésének és folytonos újratermelésének a folyamatát; ezek sorában pedig a nacionalizmusnak, mint teljes körű és önértékű kultúrának a fogalma a legfontosabb.” (Gyáni, 2007. 33–34).

³⁵ Sokféleségükre l. Sándor, 2014. 18. és Sándor és Csörsz e lapszámában.

³⁶ A semleges kommentek, melyekre az elemzésben részletesebben nem térek ki, főként a székely betűk átírásának ‘megfejtésével’ foglalkoztak, illetve az MKKP „ki érti?” kérdésén viccelődtek, összekapcsolva azt a Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2016-ban regnáló elnöke, Vida Ildikó és André Goodfriend, az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségének 2013 és 2014 közötti ideiglenes ügyvivője közti találkozóval, amely Vida „Nem tudom, hogy mit mond. Tolmácsot szeretnék” megszólalásáról vált hírhedtté és internetes mémmé (Sarkadi, 2014). Ebből látható, hogy a rovásírást körülvevő erőter, amely a magyarság mibenléte körül polarizálódik, a kortárs magyar társadalom többi szegmenséhez hasonlóan szintén ‘átpolitizálódott’. Amiről itt, a rovásírásról viccelődő, illetve azt a jobboldali politikai pártokkal összekapcsoló vélemények kapcsán szó van, az leginkább egy véleménybuborék, amely bővebb leírását, elemzését l. Balog Iván e lapszámában megjelenő tanulmányában.

szövetét alkotó hozzászólások létrehozása és a hozzászólások értelmezése – az interakcióban résztvevők által – pedig reflektál azokra a tágabb társadalmi tényezőkre, folyamatokra, amelyek meghatározzák a rovásírás és a magyarság mint nemzeti identitás ideológiailag megszabott összekapcsolásának mikéntjét. Az elemzés hátralévő részében – a hozzászólások nagy számára tekintettel – a rovásírás kultuszához és ellenkultuszához kapcsolódó legmarkánsabb hozzászólásokon keresztül vizsgálom meg a székely írás körül kialakult, a magyarság és a nemzetidegenség fogalmait működtető, azokat újraíró, ideologikusan terhelt erőteret, valamint a különböző ideológiák mentén formálódó nemzetképeket.

A Magyar Kétfarkú Kutya Párt megosztására az első, vitaindítónak is nevezhető komment a rovásírás kultuszának oldaláról érkezett:

Azert az valahol szomoru, hogy Magyarországon lenezik aki ezt erti. „Mélymagyarok”-nak, meg multban elo idiotaknak nevezik oket, mig peldaul Walesben 15%-al magasabb fizetést kap, aki ír es beszél kimru nyelven (walesi nyelv, a kelta nyelv egyik változata) vagy epp Skociában gaelic nyelven.³⁷

Ez a hozzászólás azonnal előhívja a székely írást körülvevő mitikus teret: a rovásírás mint a magyarok ősi írása kódolódik, s egy szintre emelkedik az Egyesült Királyságban regionális szinten hivatalos nyelvként valóban elismert walesi kimru és skót gael nyelvekkel. A komment szövegében megképződik a távolság a két tábor között: a kommentíró szembeállítja egymással azokat, akik értik, azaz olvassák a székely írást, valamint azokat, akik nem értik, vagyis nem tudják elolvasni a székely írással írt szöveget. Megjelennek a minősítő jelzők is: a rovásírás kultuszát képviselő kommentíró szövege szerint a pejoratív „mélymagyar” és „multban élő idióta” jelzőkkel – az ellenkultusz képviselői által – felcímkézve a kultusz támogatói lenézettnek érzik magukat azok által, akik nem ismerik/értik/olvassák a székely írást. Az első bejegyzésre érkezett válaszkommentekből ugyanakkor hamar kibontakozik a – tudományosan igazolható és nem igazolható állításokat összekeverő,

³⁷ 2016. jún. 25. 12:11. A hozzászólás idejét megadom, a nevekből azonban csak a keresztneveket közlöm. A hozzászólások szövegének eredeti írásmódját változatlanul hagytam.

egyértelműen ideológiai síkon folytatott – harc, amelynek a tétje, hogy ki az igazi és igaz magyar, illetve ezzel párhuzamosan, a sztereotípiákra hagyatkozó és azokat megerősítő bináris gondolkodásmódra jellemzően, hogy ki nem az.

Az első kommentre érkező első válasz az ellenkultuszhoz sorolható: „nem baj, ha érti. a kérdés az, hogy minek kell minden budijátóba kirakni ezt a trixtraxot?”.³⁸ Ez a hozzászólás egy megengedő álláspontot képvisel a rovásírás kultuszával szemben; nem vitatja (el) a rovásírás létezését vagy annak jogosságát, pusztán annak társadalmi térnyerését, a rovásírás sűrű hétköznapi megjelenését, láthatóságát kifogásolja. Hasonlóan megengedő álláspontot képvisel Attila hozzászólása, amely a tudományos és fikciós elemek keverésével a rovásírást a kulturális örökség részeként fontosnak tartja, de emellett már közvetlenül megjelenik a rovásírás és magyarság mint nemzeti identitás kérdése is:

Egyébként a rovásírást a latin, keresztény kultúra felvétele szüntette meg. Egy kicsit aztán zavaró is hogy a legtöbb nagymagyar jön István királlyal meg a rovásírással. De jól van, mint kulturális örökség igenis fontos, csak ettől nem lesz senki magyarabb.³⁹

A rovásírás itt a nemzeti identitásukat kidomborító, túlhangsúlyozó „nagymagyarok” identitásjelzőjeként tétéleződik, és megképzeli a távolságot ‘ők’, a ‘nagymagyarok’, és ‘mi’, a nem elsősorban a nemzeti identitásukat hangsúlyozó ‘átlagmagyarok’ vagy ‘egyszerű magyarok’ között. Hasonló távolságképzés hangzik ki Emőke kommentjéből is: „Nem nézünk/nézlek le, de azért te is érzed, hogy van valami reláció ezen hieroglifák ismerete és a turbómagyarság között?”.⁴⁰ A hangvétel kezdetben itt is megengedő, amennyiben a rovásírás ismerete nem vonja magával a rovásírást ismerők lenézését, azonban a kezdeti ‘liberális’, szabadelvű és megengedő hangvétel hamar szarkasztikussá, s ezzel megítélővé válik azáltal, hogy a kommentíró a rovásírást a hieroglifákhoz hasonlítja, majd egyenlőségjelet tesz a rovásírást ismerők és a ‘turbómagyarok’

³⁸ 2016. jún. 25. 12:17.

³⁹ 2016. jún. 25. 12:29.

⁴⁰ 2016. jún. 25. 12:39.

közé. Ismét szembeállítódnak tehát a székely írást nem ismerő ‘egyszerű magyarok’ és a rovásírásul (is) „beszélő” ‘nagymagyarok’. A rovásírást nem ismerő/használó, s így az ellenkultuszhoz sorolható kommentekből lazább, felszínesebb viszonyra következtethetünk a magyarsággal mint közösségi identitással kapcsolatban. A rovásírást egy olyan múlt utáni nosztalgia jelének tartják, amely igazán sohasem létezett, és ez a nosztalgia, ez a múltba való összpontosítás sokkal inkább akadálya az előrelépésnek, mint mozgatója. Erre utal többek között Attila2 hozzászólása:

*Tisztában vagy te azzal, hogy az ostoba es minden alapot es „tudast” mellozo hoborgesed, fenylo magyarkodasod mekkora katasztrofat jelent a tortenelmet nem ismero, szociologiai, politikai, gazdasagi es bibliai meg mondjuk tarsadalmi ismeretekkel nem rendelkezo es katasztrofalisan elbutított honfitarsaidnak!!!???*⁴¹

Ezt a szembeállítást visszhangozza a Császár nevű felhasználó két hozzászólása is, újabb szinttel mélyítve a ‘nagymagyarokként’ aposztrofált rovásírást ismerők sztereotipizálását, ennek a csoportnak a sajátosságaira, egységesített nézeteire vonatkozó leírását, amely ebben az esetben negatív sztereotípiának minősíthető:⁴²

*Hangosan kell röhögnöm, amikor magyarországi emberek mindent jobban tudnak Erdélyről, mint maguk az Erdélyiek, akik nem mind székelyek. Sebj. Az ostobaság és a tudatlanság uralkodik mindenfelé. Hajrá, hajrá. Kérek még trianonozást, árpádsávozást. Ezek mind előreviszik a magyarságot. Ettől lesz pénz, ennivaló, fedél, munkahely, gazdaság és megmenekül ez a csodálatos nép.*⁴³

Miért bántó az, hogy mélymagyar?! Én magam látom ezt be, hogy én hozzájuk képest felszínmagyar vagyok. Én a cigányt is tudom úgy mondani cigányembernek, hogy az nem bántó, a zsidót is

⁴¹ 2016. jún. 26. 18:18.

⁴² Vö.: Eriksen, Thomas Hylland: *Etnicitás és nacionalizmus. Antropológiai perspektívák*. Budapest – Pécs: Gondolat Kiadó – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2008, 42.

⁴³ 2016. jún. 25. 13:56.

tudom így mondani zsidó embernek. Miért fáj a mélymagyar?! Tán lenező lenne? Ugyan már.⁴⁴

Ezekből a kommentekből az derül ki, hogy az ebben az esetben ‘mélymagyar’-ként azonosított, a rovásírás kultuszához sorolható emberek nem kultuszkövetők általi képéhez szorosan hozzátartozik a „trianonozás” és az „árpádsávozás”, azaz a magyar szélsőjobboldal szimbólumkészletének elemeit a rovásírás ismeretével társítják. Ez pedig könnyen elvezet ahhoz a nem kevésbé sztereotip képzettársításhoz, amely szerint minden rovásírást ismerő magyar ember szélsőjobboldali nézeteket vall.⁴⁵ Ezt a maga nemében szintén szélsőséges és erősen előítéletes nézetet szólaltatja meg a következő két komment is:

A Vér- és Mély Magyar Turultenyésztő Szövetkezet valamelyik beosztott hátrafelé nyilazó szaktársát kellene megkérdezni. Ha éppen van idejük két Trianon siratás és Erdély visszafoglalás között és a románok nem verték őket agyon 5 perc alatt!⁴⁶

Ilyen egyszerű bármilyen jobb sorsra érdemes dolgot elrontani. Rovásírást, árpádsávot, kokárdát, bármit. Elég hozzá néhány tahó, jó nagy ismérlésszám és mindent túlívöltő harsányság. Ha még a kirekesztés szándéka is kellően demonstrált, tuti a „siker”: és már fesszengek egy rovásírásos szöveg láttán, megijedek az árpádsávtól és nincs kokárdám.⁴⁷

Ernest Gellner meghatározása szerint a nacionalizmus „elsősorban olyan politikai alapelv, amely a politikai és nemzeti egység tökéletes egybeesését vallja”.⁴⁸ A nacionalizmus tehát, ami egyaránt lehet

⁴⁴ 2016. jún. 25. 14:22.

⁴⁵ A rovásírást ismerő/használó emberek szélsőjobbhoz sorolását erősíteni, illetve igazolni látszik az is, hogy a politikai spektrum szélsőjobb oldalán elhelyezkedő Jobbik párt — még a néppártosodás folyamatának megkezdése előtt — maga is felkarolta a rovásírás ‘ügyét’ azáltal, hogy 2010 és 2017 között Magyarország-szerte állított rovásírással írt helységnévtáblákat, összesen 97-et, a Jobbik prominens vezetői jelenlétében és rituális ceremónia kíséretében.

⁴⁶ 2016. jún. 25. 12:24.

⁴⁷ 2016. jún. 25. 14:49.

⁴⁸ Gellner, Ernest: *A nemzetek és a nacionalizmus*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2009. 11.

érzelem vagy mozgalom, főként ezen alapelv mentén definiálható: a „nacionalista érzelem ennek az alapelvnek a megsértése miatt érzett harag, vagy az annak beteljesedésekor átélt elégedettség”.⁴⁹ Fontos azonban kimondani, hogy a nacionalizmusok többfélék lehetnek, illetve hogy a nacionalizmus „önmagában nem bal- vagy jobboldali ideológia”, ahogy arra Eriksen rámutat.⁵⁰ Benedict Anderson szerint jobban megérthetjük a nacionalizmust, ha a rokonsággal vagy a vallással állítjuk párhuzamba ahelyett, hogy a liberalizmussal vagy a fasizmussal állítanánk egy sorba.⁵¹ Anderson értelemezésében a nemzet „elképzelt politikai közösség, melynek határait és szuverenitását egyaránt veleszületettnek képzelik”, ehhez kapcsolódóan a nacionalizmus pedig egy olyan ideológia, amely szerint a nemzet mint közösség csak úgy maradhat fenn, ha ápolja a gyökereit és őrzi saját kultúráját.⁵² A fentebb ismertetett hozzászólások kapcsán pedig éppen a nacionalizmus(ok)nak, a nacionalista identitás(ok)nak erről a kaméleonszerűségéről, kontextustól való függőségéről van szó, ahogy arra Anthony D. Smith is rámutatott: szerinte a nacionalizmusban összekapcsolódó hitek, érzelmek és szimbólumok csak a maguk közvetlen környezetében, az őket körülvevő társadalmi és történeti kontextusban értelmezhetők.⁵³

Az ellenkultusz képviselőitől idézett kommentekből olyan antinacionalista identitás képe bontakozik ki, amely az MKKP posztja nyomán kialakult diszkurzusban a rovásírás kultuszával szemben, annak ellenében fogalmazza meg önmagát. Az ellenkultusz itt megszólaló képviselői szerint a rovásírást olvasni/használni tudók közösségére jellemző a magyar mint nemzeti identitás eltűlése, ami az olyan szimbólumok használatán keresztül nyilvánul meg, mint a rovásírás olvasása/használata, az ősmagyar múltba való visszarévedés, az árpásávós zászlók lobogtatása vagy a Trianon előtti határok visszaállításának követelése, ez pedig ebben a gondolatmenetben egyértelműen szélsőjobboldali irányultságúvá teszi a rovás-kultuszhoz tartozókat. Ezen túl, az ellenkultuszos

⁴⁹ Gellner, 2009. 11.

⁵⁰ Eriksen, 2008. 150.

⁵¹ Anderson, Benedict: *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Budapest: L'Harmattan & Atelier, 2006. 15.

⁵² Anderson, 2008. 20.

⁵³ Smith, Anthony D.: *National Identity*. Reno: University of Nevada Press, 1991. 79.

kommentelők hozzászólásaiból az is kiérezhető, hogy szerintük a kultusz képviselői számára az ő magyarságuk nem elegendő, nem eléggé mély, nem eléggé történelmi, s ezért kizárva, védekezésre kényszerítve érzik magukat magyarságukkal kapcsolatban. Az ellenkultusz Facebook-vitában részt vevő képviselőinek nemzeti identitása ezek alapján oppozicionálisnak nevezhető, azaz az ő magyarságdefiníciójuk a rováskultusz követőinek *vélt* nacionalista identitásával szemben képződik meg, elutasítva mindazt, amit a másik oldal a magáénak vall: ezt fejezi ki, hogy „már feszengek egy rovásírásos szöveg láttán, megijedek az árpádsávtól és nincs kokárdám”.⁵⁴

És hogy miért beszélek a rovásírás kultuszát támogatók *vélt* nacionalista identitásáról? Azért, mert ezt a szélsőjobboldallal egy vonalba állított identitáskonstrukciót tulajdonképpen a rovásírást ellenzők, az ellenkultusz oldalán megszólalók képzik meg. A rovásírást támogatók kommentjeinek elemzése során egy másik kép, a vitának egy másik síkja, a magyarságdefiníciónak egy másik diszkurzusa bontakozik ki, amelyet leginkább *liberális vs. antiliberális* vita keretein belül ragadhatjuk meg. A *liberális vs. antiliberális vita* a László nevű Facebook-felhasználó hozzászólásával indult el, és az MKKP posztját követő 217 hozzászólásból 25 kommentet sorolhatunk kifejezetten a liberálisok és a nem-liberálisok (vagy liberálisellenesek) közötti oda-vissza üzengetéshez, ahol a nem-liberális megszólalók üzenetei vannak túlsúlyban.⁵⁵

⁵⁴ 2016. jún. 25. 14:49.

⁵⁵ Nem kifejezetten a liberális vs. antiliberális vitához tartozóan, de olvashatunk olyan hozzászólásokat is, amelyek a kormánypart „Üzenjünk Brüsszelnek...” plakátkampányára reagáltak, ahogy azt magának az MKKP-nak a kommentfolyam-índító posztja is tette, és ennyiben kapcsolódnak a liberálisok és a liberálisellenesek egymás közötti szövegtáncához, hiszen a Fidesz mint kormányzó párt politikája bevallottan illiberális, avagy liberálisellenes. A legegységelműbb példa erre Gábor hozzászólása: „A fordítás: Nem merjük emberi nyelven leírni, milyen b@lf@szok vagyunk: a Fidesz!” (2016. jún. 25. 12:50). További példa Dávid kommentje: „Üzenjük Brüsszelnek, hogy nem csak idegen nyelvet nem tudunk beszélni, de saját ősi írásunkat sem tudjuk...” (2016. jún. 25. 13:34.). És még egy hozzászólás Tibortól: „Ez van odairva rovásírással: »Bocs a pofátlanságért, a kisvasútért és a Brexitért! Mostantól kussban leszünk...«” (2016. jún. 25. 12:19.) Az említettekhez hasonló kommentekben a rovásírás bevonódik az aktuálpolitikai diszkurzus hálójába, és kódoltan a kormánypartnak az ellenzéki oldal számára érthetetlen, értelmetlen, értelmezhetetlen politizálásának, illetve a (Magyarország által is alkotott) Európai Uniót támadó értelmezhetetlen

Az elmúlt században Erdélyben még használták a rovásírást, és bizonyára ők nem mélymagyarok voltak, és nem plázákban szocializálódtak, és nem arcoskodtak a beteges és perverz liberális eszméken, hanem igaz magyar emberek voltak, akik nem hagyták el a szülőföldjüket, mert egy kis nehézségük támadt a becstületes életük során.⁵⁶

László hozzászólásában egy újabb magyarságdefinícióval, pontosabban egy kettős magyarságdefinícióval találkozunk. Eszerint az 1900-as években Erdélyben élő magyarok voltak az „igaz magyar emberek”, akik nem a 21. század kapitalista, globalizálódott, nagyvárosi, vásárlói kultúra irányította, liberális, azaz szabadelvű, megengedő, határok nélküli, s ezáltal mindent relativizáló, elsúlytalanító világában éltek, hanem egy hagyománykövető, tradicionális elvekhez hű, családközpontú, szülőföldjéhez ragaszkodó kulturális közösségben, s ezek az „igaz magyar emberek” nemcsak ismerték, hanem a hétköznapi életük során is használták a rovásírást. Ebben a hozzászólásban egyértelmű dichotomizációval találkozunk a ‘mi’ mint a hagyománykövető, család- és hazaszerető, igaz magyarok és az ‘ők’ mint a nagyvárosi, vásárlásközpontú, hazáját a könnyebb élet reményében hátrahagyó, perverz liberális, nem igaz magyarok között. Ezt a szólamot erősíti fel Peter üzenete:

[A]z erdélyi magyarok legalább őseink hagyatékából élnek a hagyomány tovább él bennük itt meg egyre hulladékabb kapitalista szemét van meg ez ami ma magyar hazánkban jelen van az nem kultúra hanem söpredék, mert itt magyar magyarnak farkasa és leszólják azt aki szereti a hazáját, mert ilyen őskomcsi maradványok sajnos nem haltak ki a gengerszerváltás idején és most is osztják meg a népet az antimagyarkodásukkal közben meg a nép nagyrésze éheznek, mert olyan infláció van és munkanélküliség mint ami évtizedeig nem volt és még ezügyben sincs összefogás nem hogy az ősi magyar hagyományokat ápolni és átörökíteni a jövőre nemzedéknek [...].⁵⁷

üzenetésnek a hordozójává válik.

⁵⁶ 2016. jún. 25. 12:58.

⁵⁷ 2016. jún. 25. 14:22. Erre a dichotomizációra példa továbbá Bálint Sándor József László *Hadak útján* című könyvét idéző kommentje is: „A rovás írás nem nyelv, főleg nem holt nyelv, ez egy több mint 1000 éves történelmi emlékünkhöz és

Az „igaz magyar emberek” ellenpontja itt az egymásba olvadó „kapitalista szemét” és az „őskomcsi maradék” lesz, akik kifejezett magyarellenességükkel rombolják az ősi hagyományokon nyugvó magyar kultúrát. A ‘liberális’ jelző ebben a vitában tehát nem a klasszikus liberális eszmerendszerre utal, amely az egyének személyes szabadságán és a törvények előtti egyenlőségén, illetve a gondolatok szabadságát lehetővé tévő ideákon alapszik, hanem pejoratív értelemben használódik mint a szabályokat, normákat, társadalmi elvárásokat, kulturális és nemzeti hagyományokat rugalmasan kezelő, s ezzel azokat nem tisztelő, leromboló egyének jelzője. Ez a szembeállítás fogalmazódik meg az Attila³ nevű felhasználó üzenetében, kiegészítve a ‘liberális magyarok’ magyarságának (nem-liberálisok általi) meghatározását a multikulturalizmus pártolásával és a hazaárulással:

*A tudás hatalom! De ezt ti baloldali, neoliberais, multikulti hazaárulók nem érthetitek... A múltnak köszönhetjük a létezésünket, ha olyan felmenőink lettek volna, mint ti, sehol sem lennének!*⁵⁸

A liberális vs. nem-liberális ellentét szintlépése pedig az, amikor a nem-liberális magyarok az egész liberálisnak kikiáltott Nyugattal kerülnek szembe; ezen a síkon a liberális Nyugat lesz a felelős Magyarország, illetve a magyarok minden problémájáért, de legfőképp a magyar múlt, a magyar hagyományok rombolásáért: „Neked kellene felébredni az elnyugatiasodott ágyadból! Te (is) eszköz vagy, aki segít a valós történelmünk eltiprásában! ‘Magyar’ként!”⁵⁹ Erre a két üzenetre a Margit nevű felhasználó

hagyományunk, amihez hasonló nem sok népnek van Európában. Igenis erre büszkének kell lennünk és tisztelni azt, aki tudja használni. »Minden népnek a múltja képezi az alapot, a múltra épül a jövő, s amely népnek nincs múltja, nem lesz jövője sem.« Szóval igen, akár mennyire is szarkasztikusan állítják be egyesek, ez viszi, illetve vinné előre országunkat, ha megfelelően ismerné mindenki a történelmünket, és tisztelné őseinket, és nem pedig köpködve hagyná el hazáját, hogy egy másik országban mosogasson, csak azért, mert ott több pénz adnak érte... én személy szerint ezt egy nagyon szánalmas, kifordult, önző, pénzéhes gondolkodásnak tartom.” (2016. jún. 25. 14:23.)

⁵⁸ 2016. jún. 26. 14:37.

⁵⁹ 2016. jún. 29. 21:37.

reakciója pedig már egyenesen az, hogy a „Magyar ellenes népeket ki kell zavarni az országból, tanulják már meg tisztelni a befogadó magyarokat végre. Tiszteletet követelünk már tőlük, ha nem képesek erre, miért is élnek itt?”.⁶⁰ Azaz, a magyarságot nem tisztelőket, illetve a magyarságukat nem (eléggé) ápolókat ki kell vetnie magából az országnak, ami a szembenállás és elutasítás egy végletes állomásának tűnik.

Az „igaz magyar emberek” magyarságdefiníciója azonban még tovább cizellálódik László egy későbbi hozzászólásában:

*Végigolvastam az összes hozzászólást. És azt a szomorú és egyben szánalmas dolgot vettem észre, hogy bármilyen hihetetlen az ide tömegével beáramló és az észet osztó határon túli magyaroknak, de a magyar rovásírás a magyar kultúra szerves része. Nem vagyunk ostobák és tudatlanok mint ahogy azt egyik erdélyi „magyar” állítja rólunk „itteni” magyarokról, mert mi magyar érzelműek (nem oláh) ezt értéknek tartjuk. Mi itt születünk, itt nevelkedtünk, ide jártunk iskolákba és eszem ágában sincs innen elmenni, bármilyen nehéz is.*⁶¹

Ez a fajta magyarság mint közösségi identitás-konstrukció a ‘liberális’ beállítottságú magyarok mellett a határon túli magyaroktól is elhatárolja magát (annak ellenére, hogy első megnyilvánulásában László még az erdélyi magyarokat tartotta az „igaz magyar embereknek”). Ennek a „magyar érzelmű” közösségnek fontos a magyar kultúra, a kulturális gyökerek, a hagyományok megtartása és ápolása, amelyek közé szervesen beépülve látják a rovásírást is, továbbá alapvető fontosságú a család, a neveltetés, az oktatás terepét jelentő szülőföld territoriális lehatárolása, az ahhoz való ragaszkodás, ahonnan semmilyen nehézség nem űzheti el a közösség tagjait.⁶²

Most pedig forduljunk az (egymást egyébként nem ismerő hozzászólók személyeskedő sértéseivel erősen tarkított) *liberális vs. antiliberális vita* másik oldalának megnyilvánulásai felé, hogy megismerkedhessünk az ott képződő magyarságdefinícióval és

⁶⁰ 2016. jún. 27. 10:57.

⁶¹ 2016. jún. 25. 14:49.

⁶² Ez a magyarságmeghatározás a közösségi identitás határait nemcsak a ‘liberális’ magyarok és a határon túli magyarok irányába fagyasztja be, hanem egyben „lerománozza” a Másik csoportjába sorolt erdélyieket is.

közösségi identitással. Nikoletta reagál elsőként Lászlónak arra a hozzászólására, amelyben az erdélyi magyarok képviselik az igaz magyarságot szemben a perverz és beteges eszméken és plázákban szocializálódott liberális magyarokkal:

[N]em hiszem, hogy ha valaki nem tudja eltartani a családját akkor a legjobb amit megtehet hogy kollektíve éhen döglik és nyomorog a falujában mert igaz magyar ember. Aki ott marad és nem volt munkája azért maradt, mert esélyt sem látott arra, hogy jobb élete legyen.⁶³

Szerintem ha éheznek valakinek a családja, akkor keresse máshol a boldogulását, ahol tudja, ön szerint inkább haljanak éhen becsületben, mert ha más utat keres, nem tudja mi a becsület.⁶⁴

Ehhez kapcsolódik Judit kommentje:

A plázákban az emberek nem szocializálódnak, hanem vásárolnak (emberi körülmények között, még babát tisztába tenni, ellátni is lehet ilyen helyeken). A liberális kultúra pedig miért is beteges? Tisztában van egyáltalán a liberalizmus jelentésével? Ha tisztában lennél, tudnád, hogy a liberális értékrendben nagyon fontos a munka, a teljesítmény.⁶⁵

Ami tehát itt körvonalazódik, hogy a liberális oldalon a közösségi identitásnak fontos része a munka, amivel megteremthetik az élhető, tiszta, kényelmes, 21. századi életkörülményeket, még ha ehhez a boldoguláshoz olyan áldozatot is kell hozni, mint a szülőfalu, a szülőföld, a „szülőország” elhagyása. A munka mellett tehát fontos a mobilitás, a nyitottság, a korlátokon és kötöttségeken való átlépés képessége. Fontos jellemző a család iránti felelősségvállalás, hiszen a mobilitás, a szülőország elhagyása a család érdekében, a család jóléte miatt történik, ami a nem-liberális oldalon ugyanakkor hazaárulásként fordítódik le. Ebből a szögből nézve tehát a család áll szemben a hazával, a család jövőjének lehetővé tétele a magyarság

⁶³ 2016. jún. 25. 13:20.

⁶⁴ 2016. jún. 25. 17:16.

⁶⁵ 2016. jún. 25. 17:24.

hagyományainak megtartásával, őrzésével, vagyis a jövőbe nézés a múltba tekintéssel.

A szöveg, amit az itt elemzett kommentek kiadnak, a nacionalizmus diszkurzív terébe illeszkedik. A nacionalista diszkurzus Facebook-hozzászólásokban megnyilvánuló társadalmi gyakorlata mentén, a hozzászólásokat körülvevő hatalmi erőterben hozzák létre a kimondáson keresztül a magyarság egymással szembeütköző definícióit és az ezeken alapuló közösségi identitást, pontosan meghatározva, hogy az adott definícióba és közösségbe ki tartozik bele és ki záródik ki. Ahogyan arra már fentebb utaltam, az MKKP posztja kapcsán kibontakozó kommentfolyam a nacionalizmus kaméleonszerűségére, kontextustól való függőségére mutat rá, azokra a nacionalizmusban összekapcsolódó hitekre, érzelmekre és szimbólumokra, amelyek csak a maguk történeti és társadalmi kontextusában értelmezhetőek. Az itt elemzett hozzászólásokban nem egyfajta nacionalizmussal van dolgunk, hanem a rovásírás ellenkultusza és a rovásírás kultusza által képviselt polgári nacionalizmus és kulturális nacionalizmus konstrukcióival, amelyek között a különbség leginkább az etnikai identitás kidomborításában vagy annak hiányában ragadható meg, ahol etnikai identitás alatt a közös eredet, a közös ősi múlt, a közös hagyományok hangsúlyozását mint a nemzeti egység igazolásának alapvető forrását értjük.

A rovásírás ellenkultuszának tagjai a „polgári nacionalizmus” beszédmódjához sorolhatók, ami Michael Ignatieff szerint lehetővé teszi számukra, hogy „összhangba hozzák a saját életük alakításának jogát azzal az igénnyel, hogy egy közösséghez tartozzanak”⁶⁶. A kommentek elemzéséből látható, hogy az ellenkultusz tagjai láthatólag egy tágabb, beengedőbb magyarságdefinícióban gondolkodnak, rovásíráshoz való negatív, sztereotípiáktól nem mentes viszonyukat a rovásírás szimbolikussá emelt, túlmitizált, tudományosan nem egyértelmű jellege, valamint a rovásírás szélsőjobboldali („trianonozós”, „árpádsávozós”) pártpolitikával egybefonódó és erőszakosan terjesztett („minden budiajtóba” kirakott) jelenléte határozza meg. Esetükben a nemzeti identitás etnikum fölötti változata érvényesül, vagyis számukra a magyarság mint közösségi

⁶⁶ Ignatieff, Michael: *Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism*. London: BBC Books & Chatto & Windus, 1993. 4.

identitás nem a közös etnikai származáson, az ősi múltban gyökerező hagyományokon és szokásrenden alapszik, hanem egy társadalmi, kulturális és gazdasági mobilitást hangsúlyozó, nyitott, társadalmi és kulturális heterogenitásban hívó, magát liberálisnak gondoló közösségi identitást mutat. Erikson szerint úgy tűnik, hogy „az identitások kialakulása hasznossági megfon-tolásokhoz kötődik”,⁶⁷ amely meglátás a rovásírás ellenkultusza oldalán megszólalók esetében érvényesülni látszik. A polgári nacionalizmus által felkínált identitás számukra éppen abban segíthet, hogy enyhüljön a kirekesztő, autoriter, rasszista gyűlölettel teli nyomás, amit többek között a kultusznak ebben a Facebook-vitában megnyilvánuló hívei részéről érzékelnek.

A rovásírás kultuszának hívei esetében erősebben fejeződik ki és hangsúlyosabb szerephez jut a közös eredetre épülő és közös hagyományokban hívó etnikai identitás, ami alapján itt a „polgári nacionalizmussal” szemben egyfajta „kulturális nacionalizmussal” van dolgunk.⁶⁸ A kulturális nacionalizmus lényege Kosaku Yoshino szerint a nemzeti közösség újjáélesztése a kulturális identitás újraalkotásán és megőrzésén keresztül azokban az időkben, amikor azt veszélyeztetve érzik. Ebben az esetben a veszélyt egyrészt a globalizáció által eredményezett kulturális, társadalmi és gazdasági export-import jelenti, másrészt pedig a nemzeti különbségek semlegesítésére tett kísérletek az „euroszimbólumok új repertoárja” által.⁶⁹ Yoshino szerint a kulturális nacionalisták úgy tekintenek a nemzetre, mint az ő egyedülálló kultúrájuk és történelmük termékére, illetve mint különleges jellemzőkkel, jellegzetességekkel bíró kollektív szolidaritás megnyilvánulására.⁷⁰ A kultusznak az itt megnyilvánuló hívei számára ez a különleges nemzeti jellemző egyértelműen a rovásírás; akik pedig nem hisznek ebben az ősi hagyatékban, azok a nyugati, baloldali, öskommunista, liberális, neoliberais, multikulturális, magyarellenes ideológia képviselői, ergo hazaárulók. Ez a nemzeti identitáskonstrukció tehát nemcsak más nemzetek tagjaival szemben határozza meg magát, hanem a magyar

⁶⁷ Erikson, 2008. 107.

⁶⁸ Yoshino, Kosaku: *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A Sociological Enquiry*. London & New York: Routledge, 1992.

⁶⁹ Shore, Chris: *Building Europe. The Cultural Politics of European Integration*. London: Routledge, 2000, 52.

⁷⁰ Yoshino, 1992. 1.

társadalmon belül képez egy *mi* vs. *ők* szembenállást, a magyar társadalmon belül húzza meg a magyarsághoz, mint nemzeti közösségi identitáshoz tartozás éles és áthághatatlan határait.

Összegzés

Jelen írás azt az ideologikusan terhelt erőteret vázolta fel, amely a magyar társadalomban a székely írást körülvevő tudások, hitek, politikák hordoznak, s amelyek mentén egy olyan törésvonal manifesztálódik, amely az „idegent” és a „máságot” a kultúra, a nemzet, a hagyományok fogalmain belülre helyezi. Ezt az erőteret az itt olvasható tanulmányban a Magyar Kétfarkú Kutya Párt (MKKP) 2016. június 25-én saját Facebook-oldalán megosztott székely írásos plakát-posztja alatt generálódott vitán keresztül térképeztük fel. A Facebook-vita diszkurzuselemzésével a „rovásírás” identitásjelző, identitásképző használatát vizsgáltuk, így jelölve azt az identitáspolitikát, amely a rovásírást a magyarok „igazi” írásaként és az ősi magyar múlt részeként kezelve a magyarság Hobsbawmi-i értelemben megalkotott hagyományára épül. A rovásírásnak a magyarság definíciója szempontjából kitüntetett szerepet szánók heterogén közegét a rovásírás kultuszához soroljuk, míg a rovásírás használatát ellenzők, támadók az ellenkultuszt alkotják. Az MKKP Facebook-posztja alatti komment-folyamban a székely írás kultuszának követői, támogatói, valamint a kultusz ellenzői, támadói csaptak össze egymással, s ebben a diszkurzív térben a vita téje a magyarság, mint kollektív nemzeti identitás definíciója, azaz a magyarság mibenlétének meghatározása volt a két egymással szembenálló tábor ideológiai elkötelezettségének megfelelően.

A Facebook-kommentekből felépülő szöveg a nacionalizmus diszkurzív terébe illeszkedik. Az egyes hozzászólások az őket körülvevő hatalmi erőterben a magyarság egymással szembeütköző definícióit hozzák létre, továbbá meghatározzák az ezeken alapuló közösségi identitást, pontosan körülhatárolva, hogy az adott definícióba és közösségbe ki tartozik bele és ki záródik ki abból. A rovásírást mindkét oldalon annak fokmérőjeként kezelik, hogy ki az „igazi” magyar és ki nem az, ily módon a székely írás mindenképp a magyar társadalom „másikjának” metaforikus jelölőjévé válik. Az elemzett hozzászólásokban nem egyfajta nacionalizmussal van dolgunk, hanem a rovásírás ellenkultusza és a rovásírás kultusza által

képviselt polgári nacionalizmus és kulturális nacionalizmus konstrukcióival, amelyek között a különbség leginkább az etnikai identitás kidomborításában vagy annak hiányában ragadható meg. A rovásírás ellenkultuszának tagjai a „polgári nacionalizmus” beszédmódjához sorolhatók, míg a rovásírás kultuszának hívei esetében hangsúlyosabb szerephez jut a közös eredetre épülő és közös hagyományokban hívő etnikai identitás, ami alapján egyfajta „kulturális nacionalizmussal” van dolgunk.

A polgári nacionalizmus és kulturális nacionalizmus itt leírt szembenállása nem csupán magyarországi jelenség. Manuel Castells szerint a kulturális nacionalizmus Yoshino által kidolgozott elgondolása nagyban hozzájárulhat annak az egyidejűségnek a megértéséhez, ami korunkat jellemzi: a posztmodern nacionalizmusok újbóli felvirágzása és a modern nemzetállam hanyatlása egyidejűségének megértésében.⁷¹ Erre pedig a kortárs folyamatokat elnézve és az internet hálójában élve mind a hazai, mind a nemzetközi kontextusban igen nagy szükség van.

⁷¹ Castells, 2010. 34.

Felhasznált irodalom

- Anderson, Benedict: *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Budapest: L'Harmattan & Atelier, 2006.
- Blank, Grant – Reisdorf, Bianca C.: „The participatory Web.” *Information, Communication & Society*, Volume 15, Issue 4, 2012. 537-554. DOI: 10.1080/1369118X.2012.665935.
- Castells, Manuel: *The Power of Identity. 2nd Ed.* Malden: Wiley-Blackwell, 2010.
- Eriksen, Thomas Hylland: *Etnicitás és nacionalizmus. Antropológiai perspektívák*. Budapest–Pécs: Gondolat Kiadó & PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2008.
- Fairclough, Norman: *Discourse and Social Change*. Cambridge & Malden: Polity Press, 1992.
- Fairclough, Norman: *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Harlow: Longman, 1995.
- Fairclough, Norman: *Language and Power. 2nd Ed.* London & New York: Routledge, 2013.
- Glózer Rita: A nemzet helyreállítása a magyarországi nemzeti radikális mozgalom ellenségtematizáló diskurzusaiban. In: Feischmidt Margit (et al.): *Nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. Budapest: L'Harmattan & MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2014. 159–208.
- Geertz, Clifford: Sűrű leírás. Út a kultúra értelmezéséhez. In: Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Második, javított kiadás*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001. 194-226.
- Gellner, Ernest: *A nemzetek és a nacionalizmus*. Budapest: Napvilág Kiadó, 2009.
- Gyáni Gábor: *Relatív történelem*. Budapest: Typotex, 2007.
- Gyáni Gábor: *Az elveszített múlt*. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2010.

- Hallett, R. E. & Barber, K.: Ethnographic research in a cyber era. *Journal of Contemporary Ethnography* Volume 43, Issue 3, 2014. 306–330. DOI: 10.1177/0891241613497749.
- Hine, Christine: *Virtual Ethnography*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage, 2000.
- Hine, Christine: *Ethnography for the Internet. Embedded, Embodied and Everyday*. London & New Delhi & New York & Sydney: Bloomsbury Academic, 2015.
- Hobsbawm, Eric: Mass-Producing Traditions: Europe, 1870–1914. In: Hobsbawm, Eric –Ranger, Terence (eds.): *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 263–307.
- Ignatieff, Michael: *Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism*. London: BBC Books & Chatto & Windus, 1993.
- Kolko, Beth E. – Nakamura, Lisa – Rodman, Gilbert B.: Race in Cyberspace. An Introduction. In: Kolko et. al.: *Race in Cyberspace*. New York & London: Routledge, 2000. 1–13.
- Kozinets, Robert V. : The Field Behind the Screen: Using Netnography for Marketing Research in Online Communities. *Journal of Marketing Research*, Volume 39, 2002. 61–72.
- Margócsy István: A magyar irodalom kultikus megközelítései (Kommentár és florilegium). *Itk*, 1990/3. 288–312.
- Poster, Mark: Postmodern Virtualities. *Body & Society*, Volume 1, Issue 3–4, 1995. 79–95.
<https://doi.org/10.1177/1357034X95001003005>.
- Sándor Klára: *A székelly írás nyomában*. Budapest: Typotex, 2014.
- Sarkadi Zsolt: „Vida Ildikó találkozása André Goodfrienddel — rendezői változat.” *444.hu*, 2014. november 10.,
<https://444.hu/2014/11/10/vida-ildiko-talalkozasa-andre-goodfrienddel-rendezoi-valtozat> (letöltés ideje: 2018. július 21.)
- Smith, Anthony D.: *National Identity*. Reno: University of Nevada Press, 1991.

Shore, Chris: *Building Europe. The Cultural Politics of European Integration*. London: Routledge, 2000.

Stone, A. R.: *The War of Desire and Technology at the End of the Mechanical Age*. Cambridge, MA: MIT Press, 1996.

Turkle, Sherry: *Life on the Screen. Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster, 1995.

Yoshino, Kosaku: *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A Sociological Enquiry*. London & New York: Routledge, 2005.